

Matvareprisene i Norge har steget mindre enn i EU

Av Steinar Juel, samfunnsøkonom i Civita

Innledning

Mediene er fulle av store overskrifter når vi som de siste to-tre årene opplever sterke prisøkninger på matvarer. Politisk kreves det «tiltak», i første rekke rettet mot de store matvarekjedene.¹ Det underslås at matvareprisene har steget mye i hele Europa siden 2021. Økningen har til og med vært sterkere i Sverige, i eurosone og i EU-landene samlet enn i Norge. I Danmark har matvareprisene økt omtrent som i Norge.

Det er forståelig at konkurransesituasjonen i dagligvarebransjen diskuteres, siden tre store matvareaktører dominerer omsetningen av dagligvarer i Norge, og importvernet gjør det ulønnsomt for utenlandske kjeder å etablere seg her. Det er imidlertid lite som tyder på at konkurransen er blitt svekket, eller at kjedene de siste årene har utnyttet sin markedsrett mer enn før.

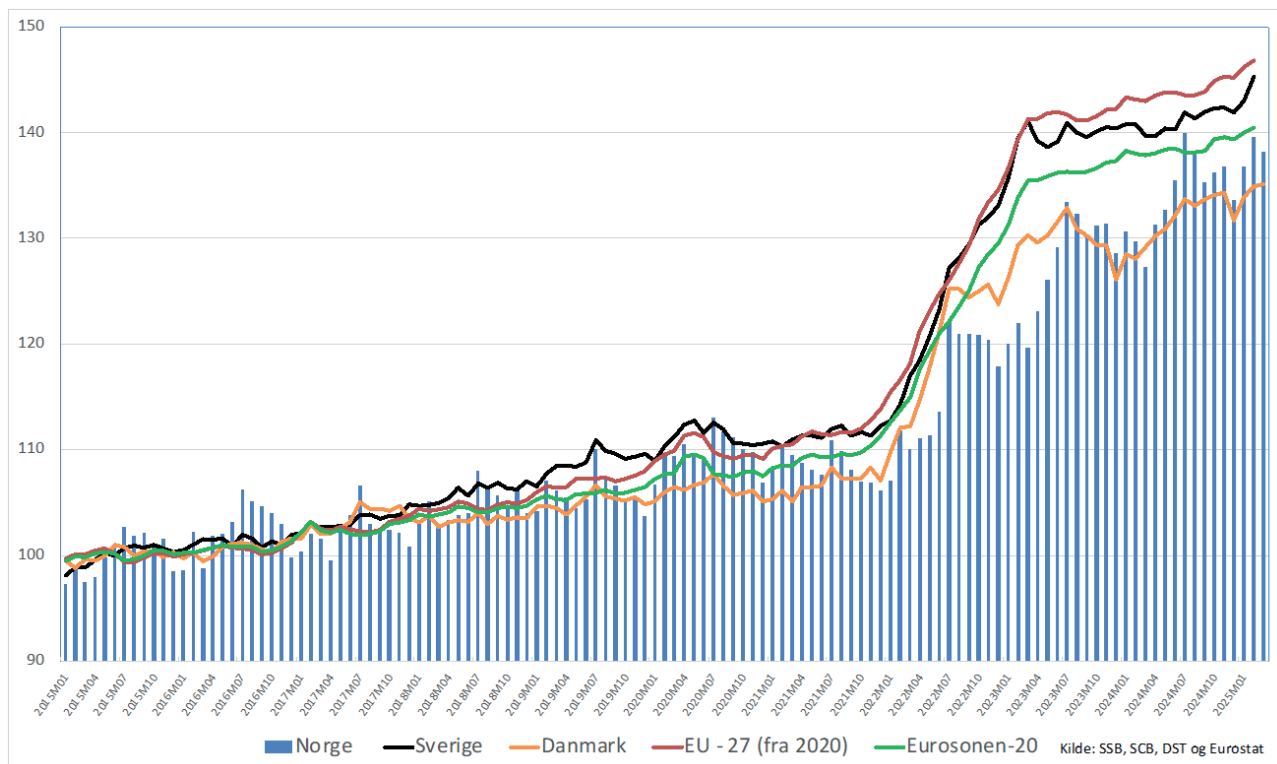
Prisene på matvarer endres svært parallelt

Konsumprisindeksen måler månedlige endringer i prisene på varer og tjenester som vi forbrukere kjøper. Indeksen er inndelt i noen hovedgrupper og i svært detaljerte undergrupper. Matvarer er en hovedgruppe i indeksen. Figur 1 viser utviklingen de siste vel ti årene i konsumprisindeksens delgruppe for matvarer i Norge, Sverige, Danmark, i euro-området og i EU samlet. Indeksen er satt til 100 i 2015. Det betyr at figuren viser endringene i konsumprisene på matvarer siden 2015.

Hovedbildet er at forbrukerprisene på mat i disse økonomiene har utviklet seg ganske parallelt. Etter 2017 steg matvareprisene noe mindre i Danmark enn i de andre økonomiene, og nest minst i Norge. Prisene i Sverige har gjennomgående steget noe mer enn i de andre økonomiene.

I alle økonomiene steg matvareprisene kraftig etter årsskiftet 2021/22. Oppgangen var minst bratt i Norge, men den norske prisindeksen passerte den danske og nærmet seg de andre i løpet av 2024 og inn i 2025. Til tross for tollvernet endres de norske forbrukerprisene over tid ganske likt som i resten av Europa.

Figur 1: Utviklingen i matvareprisene, målt med konsumprisindeksen i Norge, Sverige, Danmark, EU og eurosone.

I perioder kan de norske matvareprisene skille seg noe ut. Sommeren 2016 skjøt den norske matvareindeksen opp uten at vi så en tilsvarende oppgang i de andre økonomiene. Etter noen måneder falt den norske matvareprisindeksen ned igjen, slik at den kom tilbake på nivå med i de

andre landenes. I 2019 lå den norske indeksen lavere enn i de andre økonomiene, bortsett fra i Danmark. Dette endret seg i løpet av 2020, da de norske matvareprisene steg mer enn i Sverige og EU, slik at indeksverdiene ble mer like igjen. I forkant av prisoppgangen i 2022 hadde den norske matvareprisindeksen i noen måneder igjen ligget lavere enn i de andre økonomiene.

Det er ingenting i utviklingen i konsumprisene på matvarer som tyder på noen særegen prisutvikling i Norge. Prisendringene kan i enkeltmåneder og i perioder på noen måneder avvike noe fra andre land, men har så korrigert seg inn igjen. Når den norske prisindeksen nå fortsatt ligger i underkant av de andre landenes, bortsett fra den danske, kan det være at matvareprisene i Norge vil stige noe mer i noen måneder fremover.

Det meste tyder på at oppgangen i matvareprisene de siste årene er drevet av internasjonale forhold. Råvareprisene på mat gikk opp med nær 50 prosent fra 2020 til 2022, målt i dollar.² Mange lands valuta svekket seg samtidig mot dollaren. I tillegg gikk prisen på energi kraftig opp. Ifølge Det internasjonale pengefondet (IMF) er det en klar korrelasjon mellom matvarepriser og energipriser, og denne korrelasjonen har økt de siste årene på grunn av den økte bruken av biodrivstoff. Råvareprisene på matvarer målt i dollar falt så med om lag 10 prosent fra 2022 til januar/februar 2025. I samme periode svekket den norske kronen seg med om lag det samme mot dollaren.

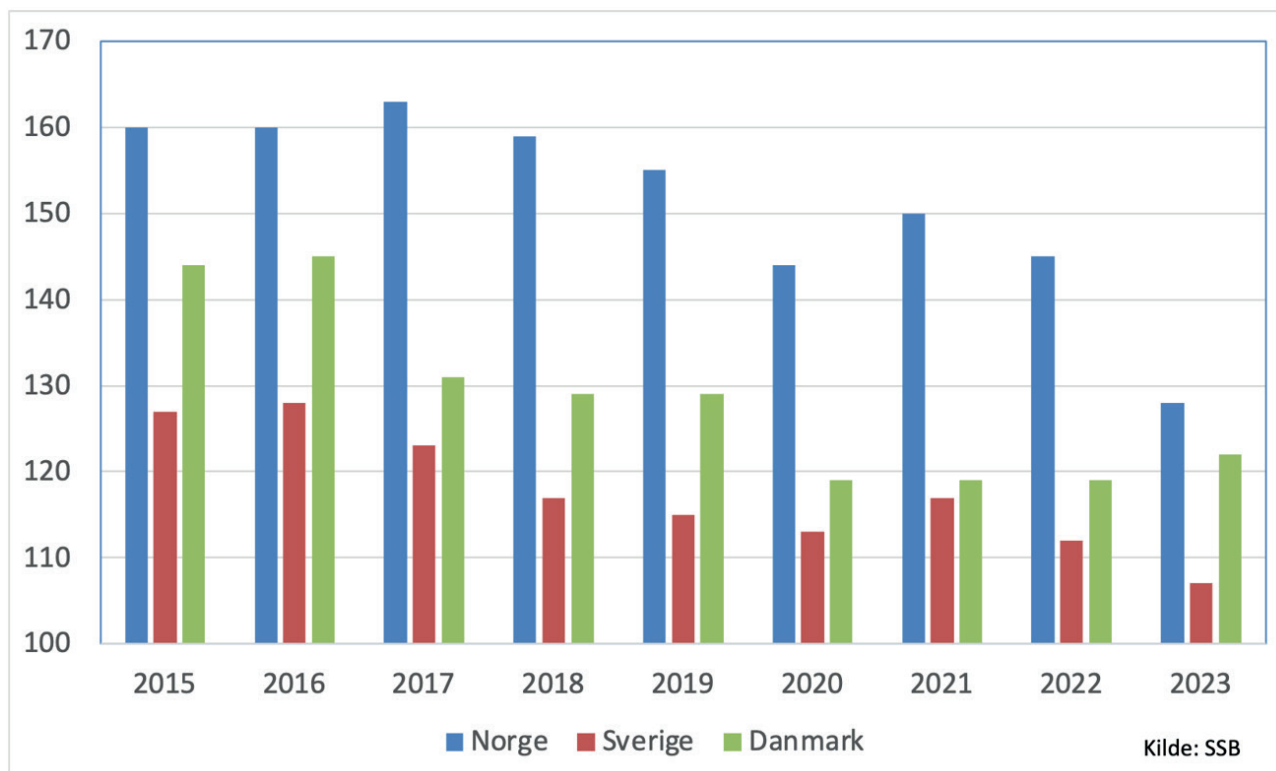
Mindre forskjeller i matvareprisene i Europa

Konsumprisindeksene viser prisendringene fra et gitt tidspunkt, men sier ingenting prisenivået på matvarer i Norge sammenlignet med nivået i andre land. Eurostat, EUs statistikkbyrå, lager imidlertid indekser hvor prisenivået mellom land sammenlignes, også for matvarer. Statistisk sentralbyrå (SSB) samarbeider med Eurostat om å lage prisenivåindekser som også omfatter Norge.

Figur 2 viser utviklingen i prisenivåindekser for matvarer i Norge, Sverige og Danmark sammenlignet med EU samlet. Prisenivået i EU samlet er satt til 100. Når indeksen for Norge i 2023 var 128, betyr det at matvareprisene her i landet da var 28 prosent høyere enn i EU samlet. Nivået på matvareprisene i de tre skandinaviske landene lå i 2023 klart nærmere gjennomsnittet i EU enn tilfellet var i 2015. Prisforskjellene mellom de tre landene har imidlertid endret seg mindre. Matvareprisene i Norge lå i 2023 omtrent like mye over de danske som i 2015, mens prisforskjellen mellom matvareprisene i Norge og Sverige ble redusert med om lag seks prosentpoeng fra 2015 til 23.³

Ved beregningene av prisenivåindeksene brukes tall fra de respektive lands nasjonalregnskaper, ikke konsumprisindekser. Videre korrigeres det for utviklingen i valutakursene.

Prisnivåindekser for matvarer (EU-27 = 100)

Avsluttende merknader

I dette notatet er det utviklingen i matvareprisene siden 2015 som har vært hovedfokuset. Går en lenger tilbake, til 2000, forblir bildet det samme. Konsumprisene på matvarer i Norge har stort sett endret seg parallelt med det vi har sett i våre naboland.

Den norske dagligvaresektoren har en særegen struktur med tre dominerende aktører. Utenlandske kjeder er helt fraværende, mens det ellers i Europa er et stort innslag av slike. Norsk landbrukspolitikk og tollvernet gjør det ulønnsomt for utenlandske kjeder å etablere seg i Norge, fordi de ikke fullt ut kan utnytte sine eksisterende leverandørkjeder.

Dagligvaresektoren i Norge avviker også fra andre land ved at butikk tettheten, også i byer og tettsteder, er svært høy. I 2018 var det i Norge 7,8 dagligvarebutikker per 10.000 innbyggere, mot bare 3,8 i Sverige. Befolkningen i Stockholm hadde tilgang på 35 dagligvarebutikker innen en reiseavstand på 10 minutter, mens Oslos befolkning hadde tilgang på hele 135 butikker.⁴ Denne strukturen har store kostnader, som kunne blitt redusert dersom tollvernet ble fjernet eller kraftig redusert, slik at det ble konkurranse fra store utenlandske kjeder.

Matvareprisene i Norge er høyere enn i våre naboland, og mange utredninger har pekt på tollvernet som hovedårsaken.⁵ Verken politikere eller media liker å snakke om elefanten i rommet, tollvernet. Matvarekjedene gjøres til de skyldige, også når grunnlaget, som nå, er usedvanlig tynt. Det var derfor befriende å høre direktør Harald Moksnes Weie i Landbruksdirektoratet på NRKs

Debatten 8. mars 2025: «Vi har høye tollsatser på det vi produserer i Norge. Det er for å ha et høyere prisnivå på de varene i Norge.»

Det er på høy tid at våre politikere er like klare og ærlige: Det er flere grunner til at vi bør ha et visst landbruk i Norge. Det har imidlertid en kostnad i form av høyere priser, kanskje noe mindre vareutvalg, samt subsidier over statsbudsjettet. For å minimere kostnadene bør regjeringen og Stortinget følge Konkurransetilsynets råd om å se på om tollvernet kan lettes på.

Civita finansieres med støtte fra et hundretalls bidragsyttere, deriblant noen aktører i dagligvarebransjen.

Civita er en liberal tankesmie, som gjennom sitt arbeid skal bidra til økt kunnskap og oppslutning om liberale verdier, institusjoner og løsninger, og fremme en samfunnsutvikling basert på respekt for individets frihet og personlige ansvar. Den enkeltes publikasjons forfatter(e) står for alle utredninger, konklusjoner og anbefalinger, og disse analysene deles ikke nødvendigvis av andre ansatte, ledelse, styre eller bidragsyttere. Skulle feil eller mangler oppdages, ville vi sette stor pris på tilbakemeldinger, slik at vi kan rette opp eller justere.

Ta kontakt med forfatteren på steinar@civita.no eller civita@civita.no

Sluttnoter

1 Se blant annet:

- Spørsmål fra stortingsrepresentant Kari Elisabeth Kaski i Stortinget 13. mars 2025. <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Sporsmal/Sporretimesporsmal/et-sporretimesporsmal/?qnid=104168> .
- Representantforslag fra tre stortingsrepresentanter fra SV 31. januar 2023. <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Representantforslag/2022-2023/dok8-202223-108s/?all=true>
- Oppslag om at Høyre krever tiltak. <https://www.tv2.no/nyheter/innenriks/utfordrer-regjeringen-pa-matpriser-de-gjor-ingenting/16364608/>

2 Data fra IMF's råvaredatabase. <https://www.imf.org/en/Research/commodity-prices>

3 Måles prisnivået på matvarer i Norge mot nivået i Sverige, var indeksen på om lag 126 i 2015 og 120 i 2023.

4 Daglegvare og konkurranse – kampen om kundene, Meld. St. 27 (2019-20). <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-27-20192020/id2714670/>

5 Se blant annet:

- https://www.nrk.no/norge/konkurransetilsynet_-pa-hoy-tid-a-endre-mattollen-1.17358972#:~:text=Konkurransetilsynet%20er%20enig%20i%20at,hoy%20tid%20a%20gjore%20tollendringer.&text=-%20Toll%20pa%20mat%20er%20den,statt%20urørt%20i%20mange%20år.
- Utredning av Oslo Economics og Oeconomia på oppdrag fra Nærings- og fiskeridepartementet «Etableringshindringer i dagligvaresektoren» <https://osloeconomics.no/2017/10/03/rapport-etableringshindringer-norsk-dagligvaresektor/>
- Gåseland og Gabrielsen «Bruk av markeder og konkurranse i omsetning av matvareutfordringer og muligheter», Konkurransetilsynet 3. februar 2016. <https://konkurransetilsynet.no/wp-content/uploads/2018/08/Bruk-av-markeder-og-konkurranse-i-omsetning-av-matvarer-utfordringer-og-muligheter.pdf>